

OYA BAYDAR

*Erguvan
Kapısı*

27. BASKI

2004 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü

 can
çağdas

OYA BAYDAR
ERGUVAN
KAPISI

Can ağdaş

Erguvan Kapısı, Oya Baydar

© 2004, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2004

28. basım: Mayıs 2023, İstanbul

Bu kitabın 28. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa evikdoğan

Editör: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftelhavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-2550-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

OYA BAYDAR
ERGUVAN
KAPISI

ROMAN

2004 CEVDET KUDRET EDEBİYAT ÖDÜLÜ

♥can

Oya Baydar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Elveda Alyoşa, 1992

Kedi Mektupları, 1992

Hiçbiryer'e Dönüş, 1998

Sıcak Külleri Kaldı, 2000

Kayıp Söz, 2007

Çöplüğün Generali, 2009

Bir Dönem İki Kadın (Melek Ulagay ile birlikte), 2011

O Muhteşem Hayatınız, 2012

Yetim Kalacak Küçük Şeyler, 2014

Surönü Diyalogları, 2016

Yolun Sonundaki Ev, 2018

Köpekli Çocuklar Gecesi, 2019

80 Yaş, Zor Zamanlar Günlükleri, 2021

Yazarlarevi Cinayeti, 2022

OYA BAYDAR, 1940'ta İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nin son sınıfında yazdığı *Allah Çocukları Unuttu* adlı gençlik romanı nedeniyle neredeyse okuldan atılıyordu. 1964'te İÜ Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl bu bölüme asistan olarak girdi. "Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu" konulu doktora tezinin Üniversite Profesörler Kurulu tarafından iki kez reddedilmesi üzerine öğrenciler olayı protesto için rektörlüğü işgal ettiler. Bu olay üniversiteden ayrılmasına yol açtı. Daha sonra Ankara Hacettepe Üniversitesi'ne sosyoloji asistanı olarak girdi. 1971'deki 12 Mart Askerî Müdahalesi sırasında, TİP ve TÖS üyesi olarak sosyalist kimliği nedeniyle tutuklandı ve üniversiteden ayrıldı. *Yeni Ortam*, *Politika* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 12 Eylül sırasında yurtdışına çıktı. 1992'ye kadar 12 yıl Almanya'da sürgünde kaldı. Burada, sosyalist sistemin çöküş sürecini yakından yaşadı. 1991'de yazdığı *Elveda Alyoşa* adlı öykü kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1993 yılında da *Kedi Mektupları* adlı romanıyla Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Türkiye'ye dönüşünde Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı'nın ortak yayını olan *İstanbul Ansiklopedisi*'nde redaktör ve *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*'nde genel yayın yönetmeni olarak çalıştı. *Sıcak Külleri Kaldı* romanıyla 2001 yılı Orhan Kemal Roman Armağanı'nı, *Erguvan Kapısı*'yla da 2004 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'nü aldı. Romanları 38 dilde yayımlandı. *Hiçbiryer'e Dönüş*'le 2011 Carical Akdeniz Kültürü Edebiyat Ödülü'nü, *Sıcak Külleri Kaldı* ile 2016 Fransa-Türkiye Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

www.oyabaydar.com

Erguvanlar

I

“Kurtarmak için kayıp ruhunu şehrin
Gizli, viran bir kapıdan giriyor
Erguvan kapısından
Başında erguvan tacı,
Erguvan giyinmiş,
Yaraları erguvan
Münkir bir keşişin gölgesinin ardından
Kutsal bilgiğe doğru yürüyor”

Yüzlerce yıl önce bir manastırda, kutsal metinleri elyazısıyla çoğaltmaktan gözlerinin ferisi sönmüş Bizanslı bir yazıcı keşişin tarihle şakalaşması ya da kade-re isyanı olan o büyülü dizelerin peşine takılıp çocukken ayrıldığı şehir, Erguvan Kapısı'nı aramaya dönmüştüm.

Babam, 'ayrıldığımız' değil, 'sürüldüğümüz' şehir dedi: “Gerçek vatanımız, atalarımızın toprağı. Onlar geldiğinde biz 2000 yıldır oradaydık.”

Onlar, Fatih Sultan Mehmed'in gemilerini karadan yürüterek Haliç'e indirdiğini ve Bizans'ı yerle bir ederek Türk'ün rüyasını gerçekleştirdiğini tarih derslerinde biraz korku, daha çok hayranlıkla öğrendiğimiz Müslüman Türklerdi; babamın müşterileri, annemin dostları, kom-

şularımız, çocukluk arkadaşlarım, okul, Ada, mahalle arkadaşlarım.

Karaköy Rıhtımı'ndan, küçük ailemizi Yeni Dünya'ya götürecek İngiliz bandıralı gemiye bindiğimizde on dört yaşındaydım. Yaz sonuydu. Annem, siyah saçlarının ve siyah gözlerinin laciverde çalan pırıltılarını yansıtan beyaz keten bir elbise giymişti. Bir yandan küpeşteye tırmanmaya çalışan küçük Mariana'yı zapt etmeye çabalarken bir yandan rıhtımda kalan İrene Hala'yla Dimitri Amca'ya el sallıyordu. Beyaz file dantel eldivenli zarif elinin tüm parmaklarında, eldivenin üzerine takılmış yakut, elmas, zümrüt ve yeşim taşından yüzükler parlıyordu. Babam, koyu renk şık keten ceketinin sol cebinden hiç eksik etmediği beyaz ipek mendiliyle göz-lüğünün camlarını siler gibi yapıp gözlerini siliyordu. İrene Hala'nın da elinde kâh burnuna, kâh gözlerine götürdüğü pembe bir mendil vardı. Vapur iki kısa bir uzun düdük çalıp da demir alırken içimin ezildiğini, gözlerimin buğulandığını hatırlıyorum. Bıyıkları henüz terlemeye başlamış bir yeniyetme ayrıldığı kentte ardında neler bırakır, içinde neler taşır? Hangi lezzetler, hangi kokular, hangi renkler, hangi anılar?

İstanbul; rendelenmiş tahta yongası, reçine, cila, öd ağacı, tavada balık, yosun, yasemin kokusuydu. Büyüka-da'nın sarı ponpon gülleri, mimozaları ve yaseminleri, Beylerbeyi Korusu'nun erguvanları, Arnavutköy sırtlarının kokulu pembe çilekleri idi. Taksim'den Teşvikiye'ye kalkan dolmuşlar, Kapalıçarşı'nın loş serinliği, Sultanahmet köftecisinin iştah açan dumanı, Çiçek Pasajı'nın midye tava, kokoreç, bira, biraz da hela karışımı kokusu; bir de sarı uzun saçlı, kabarık etekli bir küçük kıza, açıklanamamış çocukluk aşkının buruk anısıydı...

Amerika'ya uçakla değil de gemiyle gitmemizin nedeni, yanımızdaki sayısını unuttuğum bavullar ve ba-

bamın gümrüklerde açılmamasını sağlamak için gümrükçülerden gemi personeline kadar çok yüklü bahşişler verdiğini anlattığı o ağır sandık olmalıydı. Bir kısım eşyayı, değerli kitapları, hatta giysilerimizin bir bölümünü İrene Halama bırakmıştık. Ama herkesin ayrılmak istemediği eşyaları vardı: Annemin Paris'in ünlü modacılarından alınmış çeşit çeşit giysileri, mantoları, kürkleri, inci ve payetlerle işlenmiş, sadece duvağının dört kilo geldiğini övünerek anlattığı gelinliği, sedef kakmalı mücevher kutusu, ince oyma antika dikiş kutusu, Limoj porseleni yemek takımı, Çin vazoları, değerli bibloları; babamın bir bavul dolusu evrakı ve tamamının sadece kendisinde olmasıyla övündüğü 1897 baskısı yirmi dört ciltlik Yunan klasikleri antolojisi, ayrıca şapka kutuları, bir valiz dolusu aile fotoğrafı ve çerçevelerinden sökülerek en büyük bavulların altına özenle saklanan, aralarında Şeker Ahmed Paşa'nın, Ayvazovski'nin, Fausto Zonaro'nun eserlerinin ve sonradan sahte olduğunu öğrendiğimiz bir Matisse'in de bulunduğu çok değerli tablolar; Mariana ile benim oyuncaklarımız, giysilerimiz, incecik ipek Acem halıları, Hint seccadeleri, içi doldurulmuş bir tavuskuşu, yine bavulların altına, giysilerin arasına yerleştirilmiş Bizans mozaikleri parçaları, kazılardan çıkmış bezeli toprak kaplar, mermer heykelcikler ve daha bir sürü eşya: çocuk gözümün o zaman tümünü fark etmediği, ama annemin mücevherlerini satmaya bile gerek kalmadan, alıştığımız yaşam düzeyini Amerika'da da sürdürmemize olanak sağlayan değerli mallar.

Babam, aileden antikacıydı. Büyükada'daki köşkün, Nişantaşı'ndaki evin her yanı antika eşya doluydu. Bazen, eve getirdiği bir parçaya annem el koyar, "Bunu asla sattırmam," derdi. Kısa boylu, tıknaz, çıplak kafalı, biraz da yaşlıca babam, genç ve güzel karısına sevgisini paha biçilmez antikaları onun o küçük ayaklarının altına

sererek göstermeye çalışırdı. Kuledibi bitpazarındaki onarım atölyesini ve depoyu, Kapalıçarşı'daki antikacı dükkânını hatırlıyorum. Babam, işe alışmam için okullar tatil olduktan sonra haftada birkaç gün dükkânda ya da bitpazarındaki atölyede çalışmamı isterdi. Perşembeleri Kuledibi günüydü. Bitpazarının, içinde barındırdığı gizli zenginlikleri ve güzellikleri ele vermeyen derme çatma kapısından içeri daldım. Babamın, Anadolu'nun dört bir yanından eski eser kaçakçılarından topladığı değerli parçaları saklamak için de kullandığı mobilya onarım atölyesi küçük avlunun sol köşesindeydi. İkonalar, mozaikler, Troya'dan, Efes'ten, adını bilmediğim birçok ören yerinden ve tabii İstanbul'dan çıkarılmış eski kap kakak, kandiller, mermer levhalar, heykeller, onarılacak eski ahşap eşyanın yığılı olduğu depo bölümünün arkasındaki girişi gizli, kapısı hep kilitli odada dururdu.

Anahtarının sadece babamda olduğunu sandığım o odanın sırlarını keşfettiğimde on iki yaşındaydım. Kültür kolu çalışması yüzünden okuldan geç çıktığım bir gün, babamın Anadolu'dan mal toplamaya gittiğini unutup eve birlikte dönebilmek için Kuledibi'ne uğramıştım. Orayı severdim; cila ve ahşap kokusunu, çalışırken türkü söyleyen ustaları, benden biraz irice çırakları, özellikle de resimleri, tabloları, ikonaları... Paydos saati henüz gelmemişti, ama talaş tozu ve cila kokusunu hafifletmek için kışın bile yarı açık tutulan dış kapı kapalıydı. İçerden –ne işçilerin türküleri, ne çekiç, ne rende, ne de çay bardaklarında dönen metal kaşıkların sesi– tanıdık bildik hiçbir ses gelmiyordu. Akşamın erken indiği kış günlerinden biriydi, ortalık kararmaya başlamıştı, çevre tenhaydı. Dükkânların çoğu kapanmıştı, ama babam orada olsun olmasın, bizim atölye hep geç paydos ederdi. Yolunda gitmeyen birşeyler olduğu duygusuna kapıldım. Yüreğimde hafif bir çarpıntıyla kapıyı zorlamaya karar

verdim. Bütün gücümle dayanınca, iyi kapanmamış kanatlı kapı açıldı. İçersi yarı karanlıktı, kimseler yoktu. Önüne geçemediğim garip bir dürtüyle, parmaklarımın ucuna basarak, gizli odanın girişini saklayan antika dolaba yöneldim. Dolap yana itilmişti, dolabın arkasındaki sürgülü kapı birkaç parmak aralıktı. Çıt çıkarmamaya gayret ederek aralıktan içeri baktım. Demir parmaklıklılı buzlu camdan sızan günün son ışıklarının alacakaranlığında, eski bir divanın üzerinde çırılçıplak yatan kadını ve onun üzerine eğilmiş adamı gördüm. Kadın, ikonalarından, antika biblolarından, heykellerden ve bütün tablolarından daha büyüleyici, daha güzeldi. Odanın karanlığa varan loşluğunda vücudu daha bir beyaz parlıyordu. Bir an, kısacık bir an, babamın yeni bulduğu antika bir mermer heykel sandım, sonra annemi tanıdım. İnliyor, mermer kalçalarını kıpırdatıyor ve, “Daha, daha derine,” diye üstündeki adama yalvarıyordu. Büyülenmişim, korkmuşum, içim bir tuhaf olmuştu. Adamın, “Orospum, kaltağım benim, kocan olacak ibne derine sokamıyor mu?” dediğini duydum. Seyretmek istiyordum, ama birden midem bulandı, kusacak gibi oldum. Elimle ağzımı kapattım, parmaklarımın ucuna basarak kendimi sessizce dışarı atmaya çalıştım. Kapıdan çıkarken bir vazoyu devirdim. Dışarı çıkar çıkmaz kustum, sonra deli gibi koşmaya başladım. Yüksekaldırım’ı nefes nefese tırmanıp Tünel’e çıktım, harekete hazırlanan tramvaya atladım. Bütün vücudum yanıyordu, kafamın içinde dolanan bir yılan boğazımdan geçip mideme iniyor, içimi kazıyor, yeniden ağzıma yükseliyordu. Yine kusacak gibi olup tramvaydan ilk durakta indim, eve koşarak döndüm. Kapıyı açan hizmetçi kıza okulda hastalandığımı söyledim. Üzerimde okul giysileriyle yatağa girip yorganı başıma çektim. Annemin çıplak vücudu, babamın dükkânında o güne kadar gördüğüm en güzel heykeldi

ve üzerine abanmış adama doğru kaldırdığı, tuhaf bir iç ışıkla aydınlanmış yüzü, gördüğüm bütün Meryem tasvirlerinden daha kutsal, daha anlamlıydı.

Annemi, antikacı deposunun gizli odasında, babamın da gözdesi olan o Hemşinli yeşil gözlü, yakışıklı ince marangoz ustasıyla çırlıçiplak sevişirken yakalamamış olsaydım, yıllar sonra İstanbul'a Erguvan Kapısı'nı aramaya da gelmezdim sanırım. Anılar, olaylar ve duygular arasındaki ilk bakışta kavranamayan, anlamsız görünen derin bağlar, çocukluğumuzun puslu anılarının bilinçaltımızda yarattığı karmaşık dünya, özgür seçmemiz sandığımız önbelirlenmeler.. Tasvirlerin derin, gizemli bakışlarından ve heykellerin arasına bir mermer Venüs gibi uzanmış annemin çıplak vücudundan Bizans sanatına, tarihi eser kaçakçılığında beslenen baba mesleğinin reddinden Bizantolojiye uzanan hayat çizgimin beni getirdiği yer, Erguvan Kapısı oldu.

Bizantion'un surlarından İustinianos duvarlarına, Konstantinopolis'in bütün surlarının bütün kapılarını tek tek bilirim. Ders verirken, sık sık 'Neye yarar bütün bunlar, neden bunlarla uğraşıyorum? Hadi benim kendimce nedenlerim, saplantılarım var diyelim, ya şu gençler, 2000'lere doğru giden dünyada Konstantinopolis'in kapılarını öğrenecekler de ne olacak?' diye düşündüğüm olmuştur. Yine de yaptığım işten zevk alıyordum. Tarihlenemeyen bir ikonanın nerede, ne zaman yapıldığını bulmaktan, o zamana kadar gün ışığına çıkmamış bir mozağin ilk incelemesini yapmaktan, umulmadık bir yerde yeni bir elyazmasına ulaşmış gerçeğe çok efsanelerden yaratılmış bir tarihi aydınlatmak umuduyla günlerce çalışmaktan neredeyse cinsel haz alıyor, doyum sağlıyordum. New York'ta sanat tarihi okurken tanışıp henüz öğrenciyken evlendiğim Amerikalı karım, ilgisizliğimden yakındığı bir gün, "İkonaların ve elyazmalarınla

sevişmekten bana ayıracak ne zamanın ne de gücün kalıyor,” demişti. Birkaç yıl sonra da bir İtalyan’a âşık olup gitti zaten. Sanırım haklıydı.

Cinselliğin hayatımda önemli bir yeri olmadı. Sağlıklı biriyimdir, ama delikanlılığımdan beri, aklı fikri kamışında olan bir adam değildim. İlk ıslak rüyalarımı gördüğümünden bu yana, cinsel arzularımın kabarmasını ve boşalmamı sağlayan tek görüntü, annemin gizli odanın loşluğunda parlayan vücudu ve, “Derine, daha derine,” diye inlemesiydi. Çocukken bundan o kadar utanç duyardım ki, bir keresinde, sabaha karşı yine aynı rüyayı görüp boşaldığımda günahın sorumlusu saydığım organımı kökünden kesmek istemiştim.

Belki de yaptığım işi bu yüzden seviyordum. Geçmişin derinliklerinin sakladığı sırları bir köşesinden aydınlatmak, günahlarımdan arınma duygusu veriyordu. Tensellikten ve arzulardan uzak ikonalarda, tutkuların sınırsız kalıplar içinde bastırıldığı dinsel metinlerde, bağlı olmadığım bir inancın şiirlerinde huzur buluyordum. Sonra bir gün, bir araştırma için gittiğim İskenderiye’de, yeni kesilmiş hayvanların kanlarının yerlere aktığı ve sakatatın demir çengellere asıldığı leş ve kan kokan et pazarındaki allı pullu dansöz elbiseleri, hokkabaz giysileri, tefler, çeşitli çalgılar ve Doğu’nun binbir gizeminin kokularını tütüren buhurdanlar satan garip dükkânın gizli odalarından birinde yerlere yığılmış eski kitaplar arasındaki Bizans elyazmalarını karıştırırken, o şiiri buldum. Benzer metinlerin aksine, Bizans’ta konuşulan gündelik dile yakın bir Yunanca ile yazılmıştı. Büyük olasılıkla, Bizans edebiyatının en özgün yapıtları olan ‘Azizlerin Yaşamöyküleri’nden birine ait ana metnin arasına, sanki gizlice sokulmuştu, sanki bir şaşırtmaca, bir tuzak, binlerce yıl sonrasına gönderilmiş gizli ve gizemli bir iletiydi. Şiirin dili, biçemi, içeriği, hatta elyazısı, parşömen

yaprağındaki ana metinden farklıydı, kalıplara uymuyordu. Kalıpçı, biçimci, tekrarcı Bizans edebiyatında o zamana kadar benzerine rastlamadığım gerçek bir şiirdi. Yazı tuhaftı; büyük yuvarlak harflerden küçük harflere geçildiği ilk dönemin ürünü olmalıydı. İlk iki dizeden sonrasını tam okuyamıyor, kelimesi kelimesine çözemiyordum, ama erişemediğim bir giz barındırdığını sezebiliyordum. Dumbarton Oaks'ta, Bizans'ta ikona sanatı üzerine çalışırken eski diller profesörümüzün, "Sanat tarihi araştırmalarında, hele de dili çözmekte, sezgi her şeyin başında gelir," dediğini anımsadım. Sezgilerim bana, bu şiirin gizemini çözenin sadece akademik başarılarını değil, hayatımı da derinden etkileyeceğini söylüyordu. Belki de günlerdir sıcak, pis kokulu, tozlu, kasvetli arşiv odalarında, ilkel koşullarda sürdürdüğüm çalışmanın istediğim gibi ilerlememesi, İskenderiye'nin bunaltıcı sıcağı, Durrell'in *İskenderiye Dörtlüsü*'nün ef-sanevi şehrinin kendi çöküntülerinin ve çöp dağlarının altında usul usul, umutsuzca çürümesinin, can çekişmesinin tanığı olmaktan duyduğum kederdi beni böyle garip duygulara sürükleyen. Ne olursa olsun, 'Gizli, viran bir kapıdan giriyor: Erguvan Kapısı'ndan' dizesini çözdüğüm anda, şiirin peşine takılıp o kapıyı aramaya çıkacağı anladım.

İskenderiye'nin her mevsim toza bulanmış arka sokaklarında kurulan, çöplerle insanların birbirine karıştığı, uyuz köpeklerin yerlere saçılmış balık ve kasaplık hayvan artıklarını yaladığı, kurtlanmış yaraya benzeyen pazarlarından birine açılan dükkânın adresini kütüphanedeki beyaz maşlahlı dilsiz adam, -yoksa dilsiz taklidi mi yapıyordu?- bol bahşiş karşılığında vermişti. Şimdi düşünüyorum da, ben ona bir şey sormamıştım. Çalıştığım masaya yaklaşmış, üzerinde kötü bir İngilizce'yle ve okunaksız harflerle, 'Elyazmalarıyla ilgileniyorsanız iyi

adreslerim var' yazılı bir pusulayı önüme bırakmıştı. "Evet, ilgileniyorum," dedim. 'More money' diye yazdı kâğıdın üstüne. Kabul anlamında başımı salladım, "Tamam," dedim. Elinin bir işaretiyle kendisini izlememi istedi. Kütüphanenin bu bölümü henüz yeni binaya taşınmamıştı. Kötü kokan, sıcak ve havasız koridorlardan geçtik, bir avluya çıktık. "Bahşış, bahşış," diyerek elini uzattı. Avucuna iki dolar koydum, pazarlığın böyle bağlanmayacağını, bunun bir başlangıç olduğunu biliyordum, ama tadını çıkarmak istiyordum. 'Bahşış, bahşış', iki dolar daha; 'bahşış, bahşış' bir on dolar daha... "Tamam," dedim kararlı bir sesle. Yüzüme umutlu ve soran bakışlarla baktı. "Tamam," dedim yeniden. Cebinden çıkardığı bir kâğıda önce İngilizce, sonra Arap harfleriyle bir adres yazdı. Garip ve ürkünç sesler çıkararak acemi bir kroki çizmeye çalıştı, sonra ayaklarını havaya dikmiş, boğazı kesilmiş bir hayvan, belki de bir öküz resmi yaptı. 'İman'ı gör' yazdı altına.

Kroki kötü çizilmişti, ama doğruydı, beni hedefime ulaştırdı. Et pazarını kolay buldum, El Rakkas'ı da. Bir Batılı, hele de Oryantalizm rüzgârlarına kapılmış bir Amerikalı için eşi bulunmaz bir dükkândı burası. Mısır'da geçen bir film seti için hazırlanmışçasına yapay, 'İşte İskenderiye' dedirtecek kadar gerçektir. İçersin solgun sarı ışıklarla yarı aydınlatılmıştı, sıcak değildi, ama havasız ve boğucuydu. Önce kimse yok sandım, geldiğimi haber vermek için yerdeki bir tefi alıp salladım. Dar ve uzun odanın en sonunda, oymalı bir yazıhanenin arkasında uyuklayan genç adam başını istemeye istemeye kaldırıp ne istediğimi sordu. Elimdeki krokiyi burnuna tutarak, "İman'ı görmek istiyorum," dedim İngilizce. İlgisiz ve uyuşuk tavrını hiç bozmadan peşinden gelmem için işaret etti. Yazıhanenin hemen arkasında ilk bakışta görülmeyen bir kapıya dokundu. Kapı kendiliğinden

açıldı, belki de şifreliydi. Kapıdan içeri süzüldüm. Burası, dükkânın girişinin aksine aydınlık ve serindi. Duvarlardaki raflarda ve yerde kâğıtlar, kitaplar, ciltler, resimler, papirüsler, biblolar vardı. İman olması gereken adam, kafamda canlandırdığımın aksine genç ve boylu poslu bir siyahiydi, Yukarı Mısır'daki Sudan asıllılara, Nübyelilere benziyordu, İngilizcesi de hiç fena değildi. Bizans dönemi elyazmaları aradığımı, istediğim orijinal metinleri bulursam iyi para verebileceğimi söyledim. Mısır'da pazarlığa başlamadan önce iyi para vereceğini söylemenin büyük hata olduğunu biliyordum, ama ağzımdan çıkmıştı bir kere. İman, odanın köşesindeki dolabı hafifçe itti ve ardında kayboldu. Belli belirsiz bir şey hatırladım, ürperdim, hafif bir mide bulantısı hissettim. Babamın atölyesindeki gizli odaya açılan sürme kapı da tıpkı böyle raflı bir dolabın arkasındaydı. Birden buradan kaçıp gitmek istedim. Dükkânın birbirine açılan sonsuz gizli odalardan oluştuğu sanısına kapıldım. Her odada, annem genç âşığıyla sevişiyordu sanki. Bu odaya girdiğim kapı tam karşımda olmalıydı, ama dört yanda raflar vardı, kapı seçilmiyordu. Boğazıma bir yumru tıkanı. Dilsiz adamın tuzağına düşmüştüm. Paralı olduğum izlenimi yaratmıştım üstüne üstlük. Ne budalalık! Hem de İskenderiye gibi bir yerde! Paniklemiş bir halde ne yapacağımı düşünürken, siyah adamın çıktığı kapı, daha doğrusu dolap yeniden açıldı ve İman, altına tekerlekli bir düzenek yerleştirilmiş ağır görünümlü bir sandığı iterek, aynı ciddi suratla odaya girdi. Erguvan Kapısı öksesinin o sandıkta olduğunu henüz bilmiyordum, sonraki günlerde, önüme serilen elyazmalarını incelerken öğrenecektim.

Titiz ve sabırlı bir araştırmacıyım, Bizans uzmanlarının ortak kanısına göre, gelecek vaat eden parlak bir bilim adamı. Ama bu defa sabırlı davranmadım; baş-

ladığım araştırmayı yarıda kesip antamda İman'dan bir servet ödeyerek aldığım elyazmalarıyla, programımda olan Kahire'ye ve Kiev'e hiç uğramadan, alelacele Amerika'ya döndüm. Bazı bürokratik sorunları çözmem, araştırma konumu ve yerini değiştirdiğimi bildirmem, gerekli izinleri almam gerekiyordu. Vakit kaybetmeden Washington'a uçtum; oradan İstanbul'a, çocukluğumun şehrine dönüp Erguvan Kapısı'nı arayacaktım.

* * *

Nisanın son günleriydi. Avrupa'nın büyük kentlerindeki benzerlerini hiç aratmayan Yeşilköy Havalimanı'ndan, rahatına ve boğazına olduğu kadar zarafete de düşkün bir Fransız arkadaşımın tavsiye ettiği otele gitmek üzere taksiye bindim. "Tam sana göre bir yerde, Bizans'ın kalbinde, Sultanahmet'te, üstelik de inan bana gördüğüm en iyi otellerden biri," demişti.

Sultanahmet, ocukluğumda iyi bildiğim bir semti. Babamın Kapalıçarşı'daki antikacı dükkânına her gi-dişimde, hele hava güzelse, Ayasofya'nın, Sultanahmet Camii'nin, Aya İrini'nin, Topkapı Sarayı'nın, Yerebatan'ın, Binbirdirek Sarnıcı'nın, daha nice görkemli yıkıntının, onca büyülü adın, Hıristiyan Bizans'la Müslüman İstanbul'un bütün büyük efsanelerinin birarada yaşadığı Sultanahmet'e de uğrardım. Üstelik yolun üstünde, evdeki aşçının köftelerinde asla aynı tadı bulamadığım Sultanahmet köftecisiyle, kazandibinin üstüne iki porsiyon kaymaklı dondurma koydurduğum muhallebici de vardı.

Taksiye bindiğimde 'Eis tin polin' diye geçirdim içimden. Konstantinopolis'in muhteşem surlarının kapılarına gelip yol soranlara, köylüler ya da askerler şehri göstererek 'eis tin polin – şehre doğru' derlerdi. Taksi

şoförüne 'eis tin polin' desem ne olur? Heyecanlıydım, neşeliydim, içimden muziplikler yapmak geçiyordu. Yine de ciddi bir tavırla Sultanahmet'e gitmek istediğimi söyledim. Sonra epeyce gerilemiş Türkçemle, mümkünse Altın Kapı'dan geçmek istediğimi ekledim. Saçmaladığımı, şoför şaşkıncıdan çok ilgisiz bir sesle "Ne kapısı?" diye sorduğunda fark ettim. Yine de elimdeki şehir planına ve eski Bizans haritasına bakarak, yolu tarif etmeye çalıştım. Güneybatıda, Marmara Denizi'ne yakın ilk sur kapısı olduğunu söyledim. "Altın Kapı artık yok tabii, biliyorum. Ama Yedikule'nin orada kalıntıları vardır. Oralardan sur içine mutlaka bir geçit olmalı."

Porta Aurea: Herbir dönemini, kaç kere yıkılıp kaç kere daha görkemli, daha parlak, daha debdebeli olarak yeniden inşa edildiğini, her dönemdeki ölçülerini, heykellerini, bezemelerini ezbere bildiğim zafer kapısı. Doğru'yu Batı'ya birleştiren Via Egnatia Altın Kapı'da başlar, şehir surlarının dışına, Trakya'ya, oradan da, kim bilir belki de ta Roma'ya uzanırdı. Fetihlerden zaferle dönen imparatorlar, sırtlarında erguvani kaftanları ve paha biçilmez taşları; altın üzengili erguvan eyerli beyaz atlarının üzerinde o kapının önünde muhteşem törenlerle karşılanır, ordular o kapıdan uğurlanırdı. Halk kendi konuştuğu dilde Krisai Pilai derdi o zafer kapısına. İlk bilimsel başarımı, kapının I. Theodosius değil, II. Theodosius'un zaferlerine adandığı tezini savunarak kazanmıştım. Tezimin doğru olup olmadığından hâlâ emin değilim. Konu Bizans oldu mu, hiçbir şeyden tam emin olamazsınız.

"Yeri anladım galiba, Yedikule kapısı civarı olsa gerek. Ama oradan arabayla geçemeyiz abi, Sahil Yolu'ndan giderken sana gösteririm uzaktan," dedi şoför. Sonra çevredeki sıkışık trafiğe aldırmadan kafasını arkaya döndürüp, "Nerelisin abi?" diye sordu. Garip Türkçemi merak etmiş olmalıydı.

*Kurtarmak için kayıp ruhunu şehrin
Gizli, vıran bir kapıdan giriyor
Erguvan kapısından
Başında erguvan tacı,
Erguvan giyinmiş,
Yaraları erguvan
Münkir bir keşişin gölgesinin ardından
Kutsal bilgelige doğru yürüyor*

Eski bir elyazmasında karşısına çıkan bu dizelerin peşine takılan Rum asıllı Bizantolog Teo, Erguvan Kapısı'nı aramak için doğduğu şehre, İstanbul'a gelir. Teo'nun arayışı; devrimcilik günlerinde çok badireler atlatmış Ülkü'nün, derin devletin hem celladı hem kurbanı olan ve faili meçhul bir cinayete öldürülen bir diplomatın kızı Derin'in, sol örgüt üyesi Kerem Ali'nin arayışlarıyla kesişecek ve Bizans surlarında sona erecektir. Kahramanlarıyla birlikte okuru da şehrin tepelerinde, varoşlarında, lüks sitelerinde; günümüzde ve Bizans döneminde gezdiren *Erguvan Kapısı*, bir İstanbul romanı olarak da okunabilir.

Oya Baydar'ın, "kimlik arayışı, ötekilik ve inancın korkunç gücü" üzerine olan bu romanını, eleştirmen Füsün Akatlı, "Çok düşünülmüş, ince ince hesaplanmış, hiçbir eksiği, hiçbir fazlası olmayan, 'klasik' tanımını hak eden bir roman" olarak değerlendirmişti.

#istanbul #devrim #derindevlet #kurban #cellat #hesaplaşma

 can

canyayinlari.com | f | | canyayinlari

roman

ISBN 978-975-07-2550-0

9 789750 725500